

De Zweedse criticus Gregor Paulsson refererde als eerste in 1920 aan de monumentaliteitskwes- tie, zie: Gregor Paulsson, *Den ny arkitektur* (Kopenhagen: Forlaget Aschehoug, 1920). Het boek bevat een hoofdstuk getiteld 'Ny Monumentalitet', 110–127.

S. Giedion, F. Léger en J.L. Sert, 'Nine Points on Monumentality', *Harvard Architecture Review* (1943); Louis I. Kahn, 'Monumentality', in: Paul Zucker (red.), *New Architecture and City Planning: A Symposium* (New York: Philosophical Library, 1944), 577–588; 'In Search of a New Monumentality: A Symposium by Gregor Paulsson, Henry–Russell Hitchcock, William Holford, Sigfried Giedion, Walter Gropius, Lucio Costa and Alfred Roth', *Architectural Review* (september 1948), 117–128.

Huiselijke monumentaliteit in het interbellum

De uitbreiding van het gerechtsgebouw van Gotenburg en het stadhuis van Aarhus

In de levendige periode van het interbellum zochten modernistische architecten in Scandinavië naar waarachtige identiteit en betekenis in het zich ontwikkelende internationale modernisme. In de nasleep van de invloedrijke Stockholm-expositie van 1930, die nadrukkelijk een modernistische benadering had geïntroduceerd, wisten architecten in Zweden, Denemarken en de andere noordse landen een kritische heroriëntatie en aanpassing door te voeren. De Stockholm-expositie werd door de meeste architecten en ontwerpers gezien als een keerpunt. De tentoonstelling veroorzaakte nieuwe architectonische ideeën en perspectieven en markeerde een opmerkelijke afwijking van de stilistische benadering van de Beaux–Arts–traditie, maar gaf bovenal aanleiding tot nieuwe verbanden tussen architectuur en maatschappelijke vraagstukken, die zichtbaar werden in nieuwe openbare gebouwen.

Het Scandinavische modernisme wordt in veel gevallen gekenmerkt door de aandacht die wordt besteed aan alledaagsheid en huiselijkheid. Het zijn kwaliteiten die op het eerste gezicht onverenigbaar lijken met de grootschalige organisatie en het anonieme karakter van openbare gebouwen. Toch is een aantal belangrijke Scandinavische openbare gebouwen uit de jaren 1930 in staat gebleken deze paradox te overstijgen. Het zijn projecten waarin architecten zich ten behoeve van een nieuwe architectuur van democratie, communicatie en dienstverlening verzetten tegen de conventies van grootsheid en machtsvertoon die traditionelere openbare gebouwen aankleefden, en een kritische en alternatieve benadering van monumentaliteit formuleerden.¹

In dit essay worden twee verschillende openbare gebouwen onderzocht waarin de zogenaamde 'nieuwe monumentaliteit' een rol speelt: de uitbreiding van het gerechtsgebouw van Gotenburg van de Zweedse architect Erik Gunnar Asplund (1885–1940) en het stadhuis van Aarhus van de Deense architecten Arne Jacobsen (1902–1971) en Erik Møller (1909–2002). Terwijl tijdgenoten de nieuwe monumentaliteit in de eerste plaats toepasten op het niveau van de stad of de uiterlijke expressie van gebouwen kreeg de nieuwe monumentaliteit in deze projecten vorm in het interieur.

Spanningsveld: de kwestie van monumentaliteit

In het modernisme van het midden van de twintigste eeuw werd de kwestie van de monumentaliteit in de architectuur het onderwerp van kritisch onderzoek. Nieuwe architectonische benaderingen plaatsten vraagtekens bij de legitimiteit van monumentale architectuur. Kon en moest monumentaliteit in de moderne tijd überhaupt enig doel dienen? En zo ja, welke uitdrukking van monumentaliteit was dan in overeenstemming met de behoeften van de moderne samenleving en de veranderde verwachtingen over architectuur? Terwijl dit debat in het internationale architectuurdiscours pas in de jaren 1940 op stoom zou komen, onder meer in de geschriften van Giedion, Léger, Sert en Kahn, werd er in Scandinavië al in de jaren 1930 naar architectonische alternatieven voor traditionele monumentaliteit in openbare gebouwen gezocht.²

The very first reference to the problem with monumentality was made by Swedish critic Gregor Paulsson in 1920, see: Gregor Paulsson, *Den ny arkitektur* (Copenhagen: Forlaget Aschehoug, 1920). It included a chapter 'Ny Monumentalitet', 110–127.

S. Giedion, F. Léger and J.L. Sert, 'Nine Points on Monumentality', *Harvard Architecture Review* (1943); Louis I. Kahn, 'Monumentality', in: Paul Zucker (ed.), *New Architecture and City Planning: A Symposium* (New York: Philosophical Library, 1944), 577–588; 'In Search of a New Monumentality: A Symposium by Gregor Paulsson, Henry–Russell Hitchcock, William Holford, Sigfried Giedion, Walter Gropius, Lucio Costa and Alfred Roth', *Architectural Review* (September 1948), 117–128.

Domestic Monumentality in the Interwar Years

Gothenburg Courthouse Extension and Aarhus City Hall

In the vivid interwar years, Scandinavian modernist architects were in search of genuine identity and meaning in the development of international modernism. In the aftermath of the influential Stockholm Expo in 1930 and its manifest introduction of a modernist approach, architects in Sweden, Denmark and the other Nordic countries pursued a critical reorientation and adaptation. The Stockholm Expo was perceived as a turning point by the majority of architects and designers. It incited new architectural visions and perspectives and marked a notable departure from the Beaux–Arts tradition with its stylistic approach, but above all it evoked a fresh connection between architecture and societal issues that became visible in new public buildings.

Modernism in Scandinavia has often been characterised by its attention for the spheres of everydayness and domesticity. These qualities seem at first sight to be opposed to the large–scale organisation and the anonymous character of public buildings. However, a number of prominent Scandinavian public buildings of the 1930s seems to move beyond this paradox. In these projects for a new architecture of democracy, civic communication and service, architects countered the conventions of grandeur and power display of traditional public buildings and formulated a critical and alternative approach to monumentality.¹

This essay examines two different public buildings in which a so–called 'new monumentality' is addressed: the Gothenburg Courthouse Extension by Swedish architect Erik Gunnar Asplund (1885–1940) and the Aarhus City Hall by Danish architects Arne Jacobsen (1902–1971) and Erik Møller (1909–2002). While contemporaries first and foremost treated new monumentality on the level of the city or through the exterior expression of buildings, these projects found answers to a new monumentality in the interior.

Field of Tension: The Question of Monumentality

In mid–twentieth–century modernism, the question of monumentality in architecture became a field of critical examination. New architectural approaches questioned the legitimacy of monumental architecture. Could and should monumentality in modern times serve any purpose at all? And if so, how should it then be expressed in order to correspond with the needs of modern society and its altered architectural expectations? While in the international architecture discourses these debates would only fully emerge in the 1940s, for instance in the writings of Giedion, Léger, Sert and Kahn, in Scandinavia architectural alternatives to traditional monumentality already were explored in public buildings during the 1930s.²

Asplund's Gothenburg Courthouse Extension and Jacobsen & Møller's Aarhus City Hall are examples of public buildings in which the novel problem of monumentality was addressed. Like many other progressive architects of the period, Asplund and Jacobsen & Møller were influenced

Folkhemmet is een politiek concept dat de sociaal-democratische partij onder Per Albin Hansson (1885–1946) in de jaren 1930 gebruikte voor maatregelen om Zweden uit de depressie te houden (pensioenen, uitkeringen bij werkloosheid, stimuleren publieke werken, ondersteuning landbouw, enzovoort), met een uitgesproken focus op de woningnood. Later werd het begrip vooral vereenzelvigd met de Zweedse verzorgingsstaat. Zie: Lisa Brunnström, *Det svenska folkhemsbygget: Om Kooperativa Förbundets arkitektkontor* (Stockholm: Arkitektur Förlag, 2004); Anders Isaksson, *Per Albin: I Vägen mot Folkhemmet* (Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1985).

Asplund's uitbreiding van het Gotenburgse gerechtsgebouw en het stadhuis van Aarhus van Jacobsen & Møller zijn voorbeelden van openbare gebouwen waarin het nog nieuwe probleem met de monumentaliteit werd aangepakt. Net als veel andere vooruitstrevende architecten uit die tijd werden Asplund en Jacobsen & Møller beïnvloed door moderne stromingen in de architectuur en voelden zij de behoefte om een hedendaagse architectuurtaal te ontwikkelen. Ze zochten naar nieuwe modellen en expressies die pasten bij de open samenleving en de publieke instellingen, die de moderne Scandinavische samenleving begonnen te karakteriseren.

Tegen deze achtergrond kan de herformulering van de notie van monumentaliteit die deze twee gebouwen uitdrukken, gezien worden als een architectonisch antwoord op bredere maatschappelijke ontwikkelingen, vooral op de opkomst van de sociaal-democratie en haar specifieke initiatieven voor de hervorming van de samenleving. Het beleid van de liberale regeringen van Zweden en Denemarken gedurende de eerste decennia van de twintigste eeuw had geleid tot werkloosheid en woningnood. De impasse vormde de aanzet voor verschillende politieke en culturele activiteiten, stimuleerde direct en indirect het innemen van een positie vóór de democratisering van architectuur en esthetiek, en moedigde architecten en ontwerpers aan zich in hun werk op gewone mensen te richten in plaats van op de bevoorrechte klasse. In Zweden zijn de Saltsjöbads-overeenkomst van 1938, een arbeidsmarkt-akkoord dat de sociale norm bevestigde dat twee partijen zonder tussenkomst van de overheid een akkoord moeten kunnen sluiten, en de snelgroeïende Zweedse coöperatieve unie en groothandelsvereniging KF/Kooperativa Förbundet, die onder meer voorstander was van *Folkhemmet* (People's Home),³ voorbeelden van andere democratische invloeden. In Denemarken vonden vergelijkbare ontwikkelingen plaats. Daar streefden de coöperatieve woningbouwvereniging FSB (Føreningen Socialt Boligbyggeri) en de Deense vereniging van consumentencoöperaties (FDB/Fællesføreningen voor Danmarks Brugsføreninger) naar functionele, mooie en betaalbare woningen en gebruiksgoederen voor iedereen.

Tijdens de zoektocht naar adequate manieren om met monumentaliteit om te gaan, botsten de visies van architecten en die van het publiek vaak met elkaar. Terwijl het publiek wel open stond voor nieuwe vormen van sociale organisatie, was het veel minder bereid nieuwe vormen van architectuur te accepteren. Volksvertegenwoordigers waren over het algemeen niet toe aan nieuwe interpretaties en concepten van openbare gebouwen; ze klampten zich vast aan de conventionele opvatting dat burgerlijke architectuur monumentaal en een iconografische weergave van macht moest zijn, dat veelal ook een belangrijk oriëntatiepunt in de stad opleverde.

De uitbreiding van het gerechtsgebouw van Gotenburg

Toen de uitbreiding van het gerechtsgebouw van Gotenburg in 1937 haar deuren opende, veroorzaakte het gebouw een aanzienlijke controverse. Het werd onderwerp van opgewonden openbare debatten over traditionele versus moderne interpretaties van monumentaliteit. Asplund, de architect van de uitbreiding van het gerechtsgebouw, had moeite gehad om een geschikte architectuurtaal voor de gevels van het gebouw te vinden. Het bleek bijna onmogelijk om een eigentijdse oplossing te vinden — een die harmonieerde met het oorspronkelijke klassieke gerechtsgebouw uit 1672 én in overeenstemming was met de wensen en eisen van de ambtenarij. Het definitieve ontwerp van het exterieur veroorzaakte behoorlijk wat ophef en Asplund vielen negatieve reacties ten deel: zijn reputatie in Zweden werd erdoor beschadigd.

Folkhemmet is a political concept that the social-democratic party under Per Albin Hansson (1885–1946) used in the 1930s for measures to keep Sweden out of the depression (pensions, unemployment benefits, stimulating public works, supporting agriculture, etcetera), with a pronounced focus on the housing shortage. Later the concept was mainly identified with the Swedish welfare state. See: Lisa Brunnström, *Det svenska folkhemsbygget: Om Kooperativa Förbundets arkitektkontor* (Stockholm: Arkitektur Förlag, 2004); Anders Isaksson, *Per Albin: I Vägen mot Folkhemmet* (Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1985).

by modern currents in architecture and felt the need to develop a contemporary architectural language. They searched for new architectural models and expressions that could engage with the open society and its supporting institutions that had started to characterise the modern Scandinavian societies.

Against this background the rearticulation of the idea of monumentality, captured in these two buildings, can be seen as an architectural response to broader societal developments, particularly the emergence of social democracy and its specific initiatives towards the reform of society. The policies of the liberal governments of the first decades of the twentieth century in Sweden and Denmark had led to unemployment and a housing shortage. The impasse provided the impetus to various political and cultural initiatives, stimulating directly or indirectly an attitude towards the democratisation of architecture and aesthetics and encouraging architects and designers to address their work towards common people instead of the privileged few. In Sweden the Saltsjöbaden Agreement of 1938, a labour market treaty cementing the social norm that two sides shall conclude agreements without interference by the government, as well as the fast developing Swedish Cooperative Union and Wholesale Society (KF/Kooperativa Förbundet), which promoted *Folkhemmet* (People's Home), are examples of other democratic influences.³ Comparable developments took place in Denmark, where the cooperative Association of Social Housing FSB (Foreningen Socialt Boligbyggeri) and the Danish Consumers Cooperative Society (FDB/Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger) aimed at functional, beautiful and affordable housing and utensils for everyone.

In this process of searching for adequate answers to monumentality, the visions of architects and of the public often clashed. While the general public was ready to accept new forms of social organisation, they were far less open to new forms of architecture. The public representatives were generally not ready for new interpretations and concepts of public buildings; they clung to the conventional perception of civic architecture as monumental, an iconographic representation of power and often an important landmark in the city.

Gothenburg Courthouse Extension

When the Gothenburg Courthouse Extension opened its doors in 1937, the building caused considerable controversy and was subject to agitated public debates on traditional versus modern interpretations of monumentality. Asplund, the architect of the new courthouse extension, had experienced difficulties in finding an appropriate architectural language for the building's façades. It turned out to be an almost impossible task to attain a contemporary solution — in harmony with the original classicist courthouse from 1672 and in accordance with official's desires and demands. The final design of the exterior caused a marked commotion and negative reactions towards Asplund, whose reputation became stained in Sweden. Later Asplund's extension received an almost general acclaim, both nationally and internationally, because of its subtle typological, compositional and material formula that introduced the new while adapting to the existing building. Asplund offered a strong stance on what a modern monumental architecture in the urban context might be. However, it is the extension's interior that, even more explicitly, demonstrates Asplund's innovative approach to the question of monumentality.

Later kreeg Asplund's uitbreiding bijna algemeen bijval, zowel nationaal als internationaal, vanwege haar subtiele typologische, compositorische en materiële formule die innovatief was en er tegelijkertijd voor zorgde dat de nieuwbouw bij het bestaande gebouw paste. Asplund nam een krachtig standpunt in over wat moderne monumentale architectuur in de stedelijke context zou kunnen zijn. Het is echter het interieur van de uitbreiding dat Asplund's vernieuwende benadering van de kwestie van de monumentaliteit nog explicieter demonstreert.

Asplund wilde niet vasthouden aan de traditionele typologie van het gerechtsgebouw, die soevereiniteit, heerschappij, macht en repressie vertegenwoordigde, maar in plaats daarvan een 'democratisch interieur' scheppen dat werd gekenmerkt door openheid en vriendelijkheid. Hij was vastbesloten een openbaar decor te creëren dat de typische toestand van bezorgdheid en angst zou temperen waarin personen, die een rechtszaak wacht, verkeren. Tegelijkertijd wilde Asplund een interieur voor het gerechtsgebouw ontwerpen dat eerbied uitstraalde en respect voor het hof opriep. Om dit evenwicht tussen wat zich als de anti-monumentale en de monumentale benadering van architectuur laat beschrijven tot stand te brengen maakte Asplund gebruik van een reeks specifieke strategieën.

Asplund voegde oud en nieuw samen — de uitbreiding ligt pal naast het historische gerechtsgebouw — door een even hoog bouwvolume in te voegen, met in het midden een groot atrium omringd door rechtszalen en andere facilitaire ruimten. Het atrium was een populaire ruimtelijke figuur die in Scandinavië ook veel voorkwam bij vroegere monumentale architectuur en die bijvoorbeeld bekend was van het stadhuis van Kopenhagen van Martin Nyrop (1892–1905) en het stadhuis van Ragnar Östberg in Stockholm (1913–1923). Asplund past het atrium echter toe als een element van verbondenheid en

Gunmar Asplund, Gothenburg Law Court, large-scale window and transition space softened by domestic elements: a pendant lamp, sheer curtains and a pronounced window sill / Gerechtsgebouw Göteborg, de glazen pui en de overgangsruijme met huiselijke elementen: een hanglamp, vitrages en de geprononceerde vensterbank

Gothenburg Law Court, informal ensembles of chairs and tables with view into and across the atrium / Gerechtsgebouw Göteborg, informele ensembles van stoelen en tafels met zicht op en door het atrium

4

Carl-Axel Aking, 'Asplund as Architectural Psychologist', in: Christina Engfors (ed.), *Lectures and Briefings from International Symposium on the Architecture of Erik Gunnar Asplund* (Stockholm: Swedish Museum of Architecture, 1986), 107–109.

5

Steen Eiler Rasmussen, *Experiencing Architecture* (Cambridge, MA: MIT Press, 1959), 196.

Instead of holding on to the traditional courthouse typology, which represents sovereignty and rule, power and repression, Asplund intended to create a 'democratic interior', characterised by openness and friendliness. He was dedicated to creating a public decorum that would temper the typical state of worry and anxiety that users experience when facing a lawsuit. At the same time, Asplund was committed to designing an interior for the courthouse that embodied veneration and imbued respect for the court. To achieve this balancing act between what we can describe as an anti-monumental and monumental approach to architecture, Asplund made use of a series of specific architectural strategies.

Asplund merged old and new — the extension is right next to the historical courthouse building — by adding an equally tall building volume, with at its centre a large atrium surrounded by courtrooms and other facilitating spaces. The atrium was a favoured spatial figure in the earlier monumental architecture in Scandinavia, known from, for instance, Martin Nyrop's Copenhagen City Hall (1892–1905) and Ragnar Östberg's City Hall in Stockholm (1913–1923). In Asplund's building the atrium, however, becomes an element of visual connection and openness. It visually connects to the existing courtyard, which is only divided by a delicately framed glass wall. From here natural light pours into the atrium from the south. To supply sufficient natural light for the depth of the atrium, Asplund also provided it with a large south-facing skylight. The size of the atrium establishes a monumental quality. Its bright spaciousness and its position in the building's organisation is emphasised by the transparent surrounding galleries. Its monumental character, however, is subtly downplayed by Asplund's consistent use of soft natural materials on all surfaces, in details and for furniture. The use of wood is omnipresent in the entire interior and offers the inside of the courthouse a visually warm glow as well as a very favourable acoustics. Wood is applied on all vertical surfaces. At ground-floor level walls are covered with smooth plywood, the upper-level walls are dressed in oak, while the courtrooms are clad in vertical slats of Oregon pine. The materiality indicates the differences in functions, as well as discretely signifying the semantic status of various rooms — such as in the courtrooms, where the noble wooden finish underlines the honorific character of the place. In addition, Asplund pays attention to the balancing of forms. Hence, the severe form of the courtroom is countered by rounded corners. The resulting balance between gravitas and informality can also be found in the main public staircase that connects the waiting areas and the courtrooms. This architectural element, which at first sight offers a clear element of monumentality, is designed as a comforting figure: its very form allows the users to take slow sliding steps, while ascending towards the moment of trial.⁴

Asplund's concern with the experience of the citizen shows in his continuous attempts to moderate the inherent strained atmosphere of the courthouse. From this perspective, he furnished the waiting areas with (seemingly) random clusters of chairs that invite informal, eased waiting. The wicker chair, an interior element from the domestic sphere, which Asplund designed especially for this public interior, supports this idea of an atmosphere of informality. It demonstrates the intention to introduce homely and everyday qualities into the interior of a severe courthouse. In *Experiencing Architecture*, the Danish architecture critic and writer Steen Eiler Rasmussen captured this atmosphere in a well-known photograph.⁵ He noted that Asplund, in order to avoid harsh shadows, softens the usually sharp edged I-columns by rendering them with concrete — yet another example of the balancing act between the formal and the informal.

openheid. Het verbindt de uitbreiding visueel met de bestaande binnenplaats en is daarvan slechts gescheiden door een subtiel gezette glazen wand. Hierdoor stroomt natuurlijk licht vanuit het zuiden het atrium in. Om voldoende natuurlijk licht tot in de diepte van het atrium te doen binnenvallen, voorzag Asplund het bovendien van een groot, op het zuiden gericht dakraam. De grootte van het atrium geeft het een monumentale kwaliteit. Zijn heldere ruimtelijkheid en positie in de plattegrond worden benadrukt door de transparantie van de omringende galerijen. Het monumentale karakter wordt echter subtiel afgezwakt door Asplund's consequente gebruik van zachte natuurlijke materialen op alle oppervlakken, en in details en meubels. Overal in het interieur is hout gebruikt en dat voorziet de binnenkant van het gerechtsgebouw visueel van een warme gloed en van een zeer goede akoestiek. Alle verticale oppervlakken zijn met hout bedekt. Op de begane grond zijn de wanden bedekt met glad multiplex, op de bovenverdieping zijn ze bekleed met eikenhout en de zittingszalen met verticale latten van Oregon pine. Verschillende materialen verwijzen naar verschillende functies en — discreet — naar de semantische status van de verschillende vertrekken, bijvoorbeeld in de rechtszalen, waar edele houtsoorten het eerbiedwaardige karakter van de plek onderstrepen. Daarnaast besteedt Asplund aandacht aan het balanceren van vormen. Zo brengt hij de strenge vorm van de rechtszaal in evenwicht door de hoeken af te ronden. Het evenwicht tussen ernst en informaliteit is ook te vinden bij de grote openbare trap die de wachtruimten en rechtszalen met elkaar verbindt. Dit architectonische onderdeel, dat op het eerste gezicht een duidelijk monumentaal element lijkt, is ontworpen als een geruststellende figuur: de vorm ervan stelt de gebruikers in staat langzame glijdende stappen te nemen, terwijl ze naar het moment van de rechtszaak toe lopen.⁴

The act of balancing form and function. Rounded interior elements, daylight and transparency downplay the monumental character of the courthouse. / Het in balans brengen van vorm en functie. Afgeronde interieurelementen, daglicht en transparantie zwakken het monumentale karakter van het gerechtsgebouw af

Domestic scenery in the waiting area of the Gothenburg Courthouse extension (period photograph by Steen Eiler Rasmussen) / Huiselijke sfeer in de wachtruimte van de uitbreiding van het gerechtsgebouw in Goteburg (periode-foto door Steen Eiler Rasmussen)

Asplund's courthouse interior received mixed critical attention.

Some critics found the interior 'peculiarly enchanting', praising 'the variety of decorative elements and the comfortable furniture',⁶ while others felt that it was not sufficiently particular, that it was reminiscent of a hotel lobby and that its details were too fine, elegant and ingenious. In the opinion of some critics, the design clashed with the users it intended to accommodate, the ordinary people, who would feel alienated and misplaced in the interior.⁷

Aarhus City Hall

Danish architect Arne Jacobsen is reported to have been notably enthusiastic about Asplund's extension and paid it a visit soon after its inauguration. His design for a new city hall in Aarhus from 1937, together with his colleague Erik Møller, implies a number of similar properties; they shared an intention to accommodate a new civic realm and a large interest for the public interior. Although both programme and context were rather different from Asplund's Courthouse extension, Jacobsen and Møller were faced with similar problems regarding monumentality. Also in Denmark, the public demand for public buildings with a monumental character was strong and informed by traditional visions, which clashed with the ideas of modern architects.

Jacobsen and Møller' Aarhus City Hall is situated on a corner site near the old city centre of Aarhus. It is a freestanding building with a tall clock tower. Instead of proposing a 'solid' building volume, maintaining the traditional idiom for monumental building, the architects created three distinct volumes determined by the different programmatic functions of the city hall. In 1942 the Swedish critic Gregor Paulsson pointed out this 'dissolution of the solid block' as the tendency to conceive of modern monumental architecture in the 1930s. For Paulsson it represented a clear rupture with traditional monumentality and 'the liberation from the strait-jacket of the 1800s'.⁸ Initially the design did not include a clock tower, another typifying trait in monumental architecture, which provoked a lot of criticism among the citizens of Aarhus. In the local newspaper *Aarhus Stifttidende*, critical voices lamented the proposal's lack of monumentality. Some critics explained this as the result of the rejection of tradition and predilection of 'the conscious Puritan and unadorned', while others saw it as the expression of the architects' pretentious Internationalism and its neglect of 'national differences in terms of climate, building materials, tradition and needs'.⁹

Under the pressure of public opinion and on the demand of officials — who desired and claimed more representative, monumental features — the architects had to modify their design and add a clock-tower. The initial modest plaster cladding of the façades was also exchanged for exquisite Norwegian marble — again as a reaction to the wishes of the public.

Contrary to the exterior, and just as in the case of the courthouse by Asplund, public opinion had practically no impact on the design of the interior of the Aarhus City Hall. In any case, it seems that Jacobsen and Møller were able to express and pursue their architectural aims in the interior space quite autonomously.

Despite the fact that Aarhus City Hall is programmatically more layered and is of a larger scale, it bears a number of interesting similarities with Asplund's courthouse, addressing monumentality through the general interior layout and its detail. As in the Gothenburg Courthouse Extension, the atrium

5
Steen Eiler Rasmussen, *Experiencing Architecture* (Cambridge, MA: MIT Press, 1959), 196.

6
Göteborgs morgonpost, 21 oktober 1940, 3.

7
Zie voor meer informatie over de ontvangst die de uitbreiding van de rechtbank te beurt viel: Nicholas Adams, *Gunnar Asplund's Gothenburg: The Transformation of Public Architecture in Interwar Europe* (University Park, PA: The Pennsylvania State University Press, 2014).

8
Gregor Paulsson, 'Ny arkitektur', *Byggmästaren*, nr. 23 (1942), 302.

Asplund's zorg voor de ervaring van de burger blijkt uit zijn voortdurende pogingen om de gespannen sfeer die inherent is aan het gerechtsgebouw te matigen. Vanuit dit perspectief heeft hij de wachtruimten ingericht met (schijnbaar) willekeurige groepjes stoelen die uitnodigen tot een informeel, ontspannen wachten. De rieten stoel, een interieurelement uit de huiselijke sfeer die Asplund speciaal ontwierp voor dit openbare interieur, ondersteunt deze notie van informaliteit en geeft blijk van Asplund's intentie om huiselijke en alledaagse elementen in het plechtstatige interieur van het gerechtsgebouw te introduceren. De Deense architectuurcriticus en schrijver van *Experiencing Architecture* Steen Eiler Rasmussen heeft deze sfeer in een beroemde foto weten te vangen.⁵ Het viel hem op dat Asplund, om harde schaduwen te voorkomen, de I-kolommen met hun scherpe randen verzacht door ze in beton uit te voeren — nog een voorbeeld van de evenwichtsoefening tussen het formele en het informele.

Critici hadden gemengde gevoelens over Asplund's gerechtsgebouw-interieur. Sommige van hen vonden het interieur 'merkwaardig betoverend' en prezen 'de verscheidenheid aan decoratieve elementen en het comfortabele meubilair', terwijl anderen vonden dat het niet voldoende uitzonderlijk was, deed denken aan een hotelloobby en dat de details te fijntjes, te elegant en te eenvoudig waren.⁶ Volgens sommige critici paste het ontwerp niet bij de mensen die het zouden gaan gebruiken en zouden gewone mensen zich in het interieur vervreemd en misplaatst voelen.⁷

Het stadhuis van Aarhus

De Deense architect Arne Jacobsen was naar verluidt bijzonder enthousiast over Asplund's uitbreiding en bezocht het gebouw vlak na de officiële opening. Het ontwerp voor het nieuwe stadhuis van Aarhus uit 1937 dat Jacobsen samen met zijn collega Erik Møller ontwierp heeft een aantal soortgelijke eigenschappen. De architecten hadden allebei de intentie ruimte(n) te maken voor het nieuwe burgerlijke domein en hadden allebei een grote belangstelling voor openbare interieurs. Hoewel zowel het programma als de context van het stadhuis nogal verschilde van Asplund's gerechtsgebouwwitbreiding, zagen Jacobsen en Møller zich geconfronteerd met vergelijkbare problemen met betrekking tot monumentaliteit. Ook in Denemarken was de publieke vraag naar openbare gebouwen met een monumentaal karakter groot en gebaseerd op traditionele visies die botsten met de ideeën van moderne architecten.

Het stadhuis van Jacobsen en Møller staat op een hoek nabij het oude stadscentrum van Aarhus. Het is een vrijstaand gebouw met een hoge klokkentoren. In plaats van een 'massief' volume dat in overeenstemming was met het traditionele idoom voor monumentaal bouwen, creëerden de architecten drie verschillende volumes op basis van de verschillende programmatische functies van het stadhuis. In 1942 noemde de Zweedse criticus Gregor Paulsson deze 'ontbinding van het massieve blok' de duidelijkste poging in de jaren 1930 om moderne monumentale architectuur te bedenken. Voor Paulsson betekende het een duidelijke breuk met de traditionele monumentaliteit en 'de bevrijding uit het keurslijf van de jaren 1800'.⁸ Aanvankelijk omvatte het ontwerp geen klokkentoren, een ander typerend element in de monumentale architectuur, maar dat kwam hen op veel kritiek van de burgers van Aarhus te staan. In de plaatselijke krant *Aarhus Stiftstidende* betreurden kritische stemmen het gebrek aan monumentaliteit van het ontwerp. Sommige critici legden dit uit als het resultaat van een afwijzing van de traditie en een voorliefde voor 'het opzettelijk puriteinse en onversierde', terwijl anderen het zagen als de uitdrukking van het pretentieuze internationalisme van de architecten

10
Nicholas Adams and Erik Gunnar Asplund, *Gunnar Asplund's Gothenburg: The Transformation of Public Architecture in Interwar Europe* (University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 2014), 69.

11
Expression translated from the Danish *den bløde kontur* and borrowed from: Carsten Thau and Kjeld Vindum, *Arne Jacobsen* (Skive: Arkitektens Forlag, 1998), 276–277.

becomes the turning point where the delicate balance of monumentality versus what I propose to call 'non-monumentality' is at play.

While the intimate and the small scale prevails in the Gothenburg Courthouse, Aarhus City Hall is marked by its large size, its multi-functionality and a strong organisational character, supporting and distributing employees and users in an efficient manner. The resulting sizable building, provides a more monumental expression and formal character to the spatial experience than in the courthouse. Jacobsen shared with Asplund, however, the idea that public buildings should be egalitarian; they should serve the public and be a place where ordinary citizens feel that 'good architecture' is not only a prerogative of the higher classes.¹⁰ As a result, he designed the monumental atrium of the City Hall as a place that was comprehensible and inviting to all.

Citizens are, moreover, the central theme in the work of art *A Human Society*, a large mural positioned above the entrance of the atrium. Danish artist Thorvald Hagedorn Olsen (1902–1998) depicted the city and its citizens at work and play, with the family at its centre. Besides its correlation with the egalitarian ideals of Jacobsen and Møller, the cobalt blue and ochre–yellow colour scheme of the mural offers an additional interior quality to the wooden-clad walls and white-plastered ceilings of the atrium. While the size of the mural supports the monumental character of the atrium, its motif and colours introduce the intimacy of the everyday life of the citizens and a sense of non-monumentality.

This field of tension between monumentality and non-monumentality, is further explored by Jacobsen and Møller in other parts of the building. A good example is the implementation of *soft contours*.¹¹ Similar to Gothenburg, columns, beams, galleries and corners have no hard edges;

Arne Jacobsen and Erik Møller, Aarhus Town Hall, interwoven atmospheres in the entrance hall / Stadhuis Aarhus, verweven sferen in de hal

Aarhus Town Hall, brass handrails combined with slim vertical, metal balusters evoke Gustavian lightness and elegance / Stadhuis Aarhus, koperen leuningen in combinatie met slanke, verticale, metalen balusters roepen Gustaviaanse lichtheid en elegantie op

en de verwaarlozing van 'nationale verschillen in termen van klimaat, bouwmaterialen, tradities en behoeften'.⁹

Onder druk van de publieke opinie en op verzoek van de ambtenaren — die meer representatieve, monumentale kenmerken wensten en eisten — zagen de architecten zich genoodzaakt hun ontwerp aan te passen en een klokkentoren toe te voegen. Ook de vervanging van de aanvankelijk bescheiden gepleisterde gevels door verfijnd Noors marmer was een reactie op de wensen van het grote publiek.

Anders dan bij het exterieur, en net zoals bij Asplund's gerechtsgebouw, lijkt het uitgesloten dat de publieke opinie invloed heeft gehad op het ontwerp van het interieur van het stadhuis van Aarhus. Het interieur ziet er in elk geval uit, alsof Jacobsen en Møller hun architectonische doelen tamelijk autonoom konden uitdrukken en nastreven.

Ondanks het feit dat het stadhuis van Aarhus programmatisch gelaagder en grootschaliger is, vertoont het een aantal interessante gelijkenissen met Asplund's gerechtsgebouw. Het ontleent zijn monumentaliteit aan zowel de indeling als de detaillering van het interieur. Net als in de uitbreiding van het gerechtsgebouw van Göteborg is het atrium het middelpunt van het delicate evenwicht tussen monumentaliteit en wat ik 'niet-monumentaliteit' zou willen noemen.

Terwijl intimiteit en kleinschaligheid de overhand hebben in het gerechtsgebouw van Göteborg wordt het stadhuis van Aarhus gekenmerkt door zijn grote omvang, multifunctionaliteit en sterk organisatorische karakter dat is gericht op efficiënte ondersteuning en verkeer van werknemers en gebruikers. De ruimtelijke ervaring van het grote gebouw wordt gekleurd door een monumentalere expressie en een formeler karakter dan die van het gerechtsgebouw. Jacobsen en Asplund waren het er echter over eens dat openbare gebouwen egalitair moeten zijn. Ze moeten het publiek ten dienste staan en een plaats zijn waar gewone burgers het gevoel krijgen dat 'goede architectuur' niet alleen voorbehouden is aan de hogere klassen.¹⁰ Daarom ontwierp Jacobsen het monumentale atrium van het stadhuis als een plaats die begrijpelijk en uitnodigend was voor iedereen.

De burgerij is bovendien het hoofdthema van een grote muurschildering genaamd *A Human Society* boven de ingang van het atrium. De Deense kunstenaar Thorvald Hagedorn Olsen (1902–1998) beeldde de stad en haar burgers af terwijl ze aan het werk of aan het spelen waren, en daarbij stond het gezin centraal. De muurschildering correleert niet alleen met de egalitaire idealen van Jacobsen en Møller, maar het kobaltblauwe en okergele kleurenschema voegt ook iets extra's toe aan de met hout beklede wanden en wit gestuukte plafonds van het atriuminterieur. Waar de grootte van de muurschildering het monumentale karakter van het atrium ondersteunt, introduceren het motief en de kleuren de intimiteit van de dagelijkse leefwereld van de burgers en een gevoel van niet-monumentaliteit.

Jacobsen en Møller onderzoeken dit spanningsveld tussen monumentaliteit en niet-monumentaliteit nader in andere delen van het gebouw. Een goed voorbeeld is het gebruik van zachte contouren.¹¹ Net als in Göteborg hebben kolommen, balken, galerijen en hoeken geen harde vormen, maar zijn ze ontworpen als afgeronde, gladde en gekromde elementen. Dit wordt het duidelijkst geïllustreerd door het ontwerp van de zaal voor de gemeenteraad, waar de expressie en symboliek van elk detail, van de muren tot de meubels, wordt gedomineerd door zachtheid. Deze zachtheid voelt intuïtief verwelkomend en informeel aan en wordt versterkt door het gebruik van handgemaakte, authentieke materialen die resoneren met John Ruskin's definitie van de architectuur als 'eerlijk'. In het stadhuis, een delicate compositie van hout,

View of entrance atrium. Mural depicting the everyday life of the citizens of Aarhus / Zicht op ingang atrium. Muurschildering van het dagelijks leven van de burgers van Aarhus

they are designed as rounded, smooth-edged and curvy elements.

The most explicit illustration is the design of the council boardroom that is expressively and symbolically dominated by softness in every single detail, from walls to furniture. This softness intuitively feels welcoming and informal. It is enhanced by the employment of handcrafted and honestly displayed materials, which resonate with John Ruskin's definition of an architecture of 'truth'. The City Hall is a delicate composition of wood, brass, white painted plaster and metal — evoking an atmosphere of lightness and elegance that invoke associations with the eighteenth-century Gustavian interior. The use of wood offers another way to introduce intimacy in the monumental structure. Wood appears in many different ways in the interior, as well in terms of type, craftsmanship and detailing. Exemplary is the material expression of the office walls, which are composed of slender vertical beech lists. Seen from a distance, and from a straight-forward position, patterns, partitions and depths appear. Due to its porosity, the panelling also improves the acoustics of the space. A completely different expression is achieved in the flooring of the atrium. Here, a dark 7000-year-old bog oak, originating from the region of Jutland and laid in herringbone pattern, imbues the space with links to a collective past — understood as the surrounding nature and local craftsmanship.

Along with its soft contours and the use of handcrafted and clearly displayed materials, the identity of the Aarhus City Hall is strongly characterised by its furniture, objects, lights, fittings and lettering. Everything in the interior was specifically designed and custom-made for the new public interior. Jacobsen and Møller engaged the young cabinetmaker and

koper, witgeverfd pleisterwerk en metaal, heerst een sfeer van lichtheid en elegantie die associaties oproept met het achttiende-eeuwse Gustaviaanse interieur. Het gebruik van hout is ook een manier om intimiteit aan een monumentale structuur te verlenen. Het komt op veel verschillende manieren in het interieur voor, ook qua soorten, ambachtelijke bewerking en detaillering. Een goed voorbeeld zijn de wanden van de kantoren, die bekleed zijn met slanke verticale panelen van beukenhout. Van een afstand gezien of recht van voren bekeken, verschijnen er patronen, naden en diepten. Door de porositeit van de panelen verbetert ook de akoestiek van de ruimte. De vloer van het atrium ziet er dan weer heel anders uit. Hier legt een donkere, 7.000 jaar oude eik, afkomstig uit veengrond in de regio Jutland en in een visgraatpatroon gelegd, relaties met een collectief verleden — in termen van zowel omringende natuur als lokaal vakmanschap.

De identiteit van het stadhuis van Aarhus wordt niet alleen sterk gekenmerkt door zachte contouren en het gebruik van handgemaakte en duidelijk zichtbare materialen, maar ook door de meubels, objecten, lampen, fittingen en belettering. Alles in dit gebouw is speciaal ontworpen en op maat gemaakt voor dit nieuwe openbare interieur. Vanwege zijn vermogen om modern design en traditioneel ambacht te verenigen, maakten Jacobsen en Møller gebruik van de diensten van de jonge meubelmaker en -ontwerper Hans Wegner, die de meeste interieurelementen heeft ontworpen en geproduceerd. Ook deze combinatie van vooruitstrevende ontwerpprincipes met oude ambachtstechnieken was een poging om ondanks de moderne architectuur van het stadhuis te verwijzen naar het dagelijkse leven en de herinnering van de burgers. Zoals Witold Rybczynski al zei: 'Dat is waarom details belangrijk zijn: ze drukken ideeën en idealen uit.'¹²

Monumentaliteit en empirisme: het Scandinavisch modernisme

De uitbreiding van het gerechtsgebouw van Gotenburg en het stadhuis van Aarhus geven uitdrukking aan een nieuwe benadering van het ontwerpen van openbare interieurs in een periode, waarin in Scandinavië een nieuwe notie van burgerlijke cultuur ontstond terwijl noch het publiek, noch de architectuur wist hoe die gerelateerd kon worden aan architectonische monumentaliteit. De twee projecten illustreren de zoektocht naar een nieuwe monumentaliteit die de betekenis en het gezag van het nieuwe burgerlijke domein uitdrukt, maar zonder te imponeren of te intimideren. Architecten zochten naar een interieurarchitectuur die communicatief was en de burger ten dienste stond. Vanuit dit perspectief werden architectonische middelen ingezet om openbare interieurs en interieurelementen sterker te relateren aan de menselijke schaal en de intieme, persoonlijke ervaring van de huiselijke sfeer. Structurele componenten zoals kolommen, balken en randen werden verzacht en leuningen, deurgrepen en stoelen ergonomisch gevormd. Er kwamen alledaagse meubelen en meubelarrangementen in openbare gebouwen te staan. Het veelvuldig gebruik van handgemaakte en eerlijke materialen en het binnenvallende daglicht gaven de gebruikers een gevoel van natuurlijkheid, het gevoel in een menselijke omgeving te zijn die speciaal voor de gebruikers was gemaakt. Al deze eigenschappen droegen bij aan een nieuwe monumentaliteit, die de behoeften en verwachtingen van de moderne burger centraal stelde.

Bovendien maken de twee projecten een innovatieve interieurarchitectuur aanschouwelijk die was gebaseerd op een empirische benadering, en die de traditie en de erkenning van historische architectonische kwaliteiten niet opzieschoof — iets dat veel van de modernisten die in het interbellum opereerden wél deden. De projecten voor de uitbreiding van het gerechtsgebouw

furniture designer Hans Wegner to design and produce most of the interior elements because of his capacity to unite modern design and traditional craft. This combination of progressive design principles with longstanding craft techniques was yet another attempt to bring the modern architecture of the City Hall to the everyday life and memory of the citizens. As Witold Rybczynski observes: 'That is why details are important: they express ideas and ideals.'¹²

Monumentality and Empiricism: Scandinavian Modernism

The Gothenburg Courthouse Extension and the Aarhus City Hall express new design approaches to the public interior in a period where a new idea of civic culture emerged in Scandinavia, but neither the public nor architecture culture knew how to relate to architectural monumentality. The two projects exemplify a search for a new monumentality, which expresses the significance and authority of the new civic realm, but without being imposing and intimidating. Architects searched for interior architecture that was more communicative and in service of the citizen. Out of this perspective, public interiors and interior elements were related more firmly to the human scale and the intimate, personal experience of the domestic sphere. Architectural means were activated to obtain this goal. Structural components such as columns, beams and edges were softened. Handrails, door handles and chairs were ergonomically shaped. Everyday furniture elements and arrangements were inserted into the public building. Through the frequent use of handcrafted and honestly displayed materials and of daylight the idea of naturalness, of being in a human environment, was created for the users. All of these properties contributed to a new

Sitting area in the entrance hall. Rounded corners and soft contours/
Zithoek in de hal. Afgeronde hoeken en zachte contouren

Interiors, furniture and objects were designed by the young Hans Wegner/
Het interieur, de meubels en andere objecten zijn ontworpen door de jonge Hans Wegner

'The New Empiricism: Sweden's Latest Style', *Architectural Review*, nr. 606 (juni 1947), 199–204, met bijdragen van Erskine, Markelius e.a.; 'The New Empiricism in Denmark', *Architectural Review*, nr. 618 (juni 1948).

Dit verband tussen het nieuwe empirisme en de moderne monumentaliteit in de Scandinavische architectuur werd al in 1937 gelegd door de Zwitserse architectuurcriticus Peter Meyer. Zie: Ákos Moravansky, 'Peter Meyer and the Swiss Discourse on Monumentality', *Future Anterior: Journal of Historic Preservation, History, Theory, and Criticism*, jrg. 8 (2011) nr. 1, 1–20.

van Gotenburg en het stadhuis van Aarhus illustreren hoe van het verleden geleerde lessen — in termen van cultuur en vakmanschap — kunnen worden geassimileerd in moderne architectonische benaderingen. In het vroege Scandinavische modernisme werd het verband met de traditie dat werd belichaamd door zorgvuldige aandacht voor materialiteit en vakmanschap, gezien als een manier om het functionalisme te humaniseren; een houding die in 1948 door de Engelse *Architectural Review* werd voorzien van de naam 'New Empiricism'.¹³ Nieuw empirisme en moderne monumentaliteit gingen met andere woorden hand in hand in de architectuur van de uitbreiding van het gerechtsgebouw van Gotenburg en die van het stadhuis van Aarhus.¹⁴ De projecten representeren een cruciale periode uit het Scandinavische modernisme, waarin het openbare interieur een laboratorium werd waarin werd geëxperimenteerd met manieren om openbare gebouwen dicht bij de burger te brengen. Dit resulteerde in een ondogmatische interpretatie van het modernisme en in een huiselijke monumentaliteit.

Vertaling: InOtherWords, Maria van Tol

'The New Empiricism: Sweden's Latest Style', *Architectural Review* no. 606 (June 1947), 199–204; with contributions by Erskine, Markelius and others; 'The New Empiricism in Denmark', *Architectural Review*, no. 618 (June 1948).

This link between New Empiricism and Modern Monumentality in Scandinavian architecture was already made in 1937 by Swiss architecture critic Peter Meyer. See: Ákos Moravansky, 'Peter Meyer and the Swiss Discourse on Monumentality', *Future Anterior: Journal of Historic Preservation, History, Theory, and Criticism*, vol. 8 (2011) no. 1, 1–20.

monumentality, which places the needs and expectations of the modern citizen at centre stage.

In addition, the two projects demonstrate an innovative interior architecture that stems from an empirical approach in which tradition and acknowledgement of historical architectural qualities are not expelled — as was the case for many modernists operating in the interwar period. The projects for Gothenburg Courthouse Extension and Aarhus City Hall illustrate how lessons learned from the past — in terms of culture and craftsmanship — can be assimilated into modern architectural attitudes. In early Scandinavian modernism the link with tradition through the careful attention for materiality and craftsmanship was seen as a way to humanize functionalism; an attitude that was coined by the English *Architectural Review* in 1948 as 'New Empiricism'.¹³ New empiricism and modern monumentality went, in other words, hand in hand in the architecture of Gothenburg Courthouse Extension and Aarhus City Hall.¹⁴ The projects reveal a crucial period in Scandinavian modernism in which the public interior became a laboratory for relating public buildings closer to its citizens, which resulted in an undogmatic interpretation of modernism and a domestic monumentality.